

Андрухів Ганна Олександрівна

здобувачка вищої освіти факультету української
та іноземної філології та мистецтвознавства

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Шаф Ольга Вольтівна 

д-р. філол. наук, доцент кафедри української літератури

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

РОЛЬ ВОКАЛІЗАЦІЇ ТА ІНШІ ПРИЙОМИ ПИСЬМА НА ВИРАЖЕННЯ ФЕМІНІННОЇ ПСИХОСЕКСУАЛЬНОСТІ В ЗБІРЦІ О. МУДРАК «ОГОЛЕНА САМОТНІСТЬ»

Збірку Олесі Мудрак «Оголена самотність» (2006) можна назвати збіркою еротичної лірики, панівним мотивом якої є любовна пристрасть автора. Такі твори розкривають читачеві широкий діапазон душевних переживань та надають еротичне забарвлення основним мотивам поезії, зумовлюють інтимізацію буття, втаємничення у заповітні істини. Після лірики трубадурів, Ф. Петрарки та Данте, Т. Шевченка П. Тичини інтимна лірика є невичерпною і для сучасного покоління поетів. [1]

Олеся Мудрак в своїй дисертації заперечує традицію ототожнення еротики із сексом, оскільки, на її думку, секс має біологічну природу, пов'язаний з продовженням роду, в той час як еротика, невідома тваринам, тяжіє до єдності тілесних і душевних аспектів людського єства, до естетичної насолоди, спрямована на подолання смерті (танатос). [3]

Сама поетка розглядає еротичну лірику та тілесний інтим, як такі, що стають кодом культури. На її думку, специфіка еротичної лірики полягає в тому, що тіло в ній нагадує фабулу, а плоть, як сюжет, перетворює тіло в нескінченну оповідь про нього, постійне його створення і перетворення, формування «тілесної мови».

У мистецтві простежується чітка різниця між тим, як чоловіки та жінки інтерпретують дійсність. Якщо для чоловіка-митця пріоритетом є результат і логіка (відповідь на питання «що?»), вибудовування чітких причинно-наслідкових зв'язків та створення цілісних, раціональних конструкцій), то жінка-поетка зосереджується на самому процесі та нюансах (відповідь на питання «як?»). [2]

Отже, жіноче письмо тяжіє до:

- деталізації: увага до дрібниць, що важать більше за загальну панорамну

картину.

- інтуїтивності: пріоритет чуттєвого досвіду та «голосу тіла» над сухими схемами.

- відкритості: відмова від жорсткого фіналу на користь недосказаності та інтриги.

В основі цього поділу лежать юнгівські архетипи: чоловічий Логос (раціональний порядок) та жіночий Ерос (принцип зв'язку та притягання), що яскраво проявляється в еротичній ліриці. Для маскулінного підходу характерне прагнення до володіння та домінування (суб'єкт-об'єктні стосунки), тоді як фемінне сприйняття прагне до спільного буття. Для жінки любов — це шлях до самоствердження через рівноправну єдність душі й тіла, де партнер є не трофеєм, а співрозмовником у бутті.

Характерним для інтимної лірики є не опис фізичних властивостей тіл, а їхня взаємна відчутність, що передається через ритм, звукову пластику, стилістичні нюанси тощо.

На думку літературознавиці О. Шаф, можна виділити такі основні ознаки фемінінного гендерлекту, визначальні для техніки жіночого письма:

- наративізація фемінної автопрезентації «Я – жінка», в даному випадку підкреслюється роль жінки як коханки;

- вираження власних емоцій любовно-інтимного характеру через вербалізацію;

- фокусування поетки на її внутрішньому світі й особистому досвіді;

- експресивність мовлення, що досягається нагромадженням вигуків, повторів, ускладнених синтаксичних конструкцій, акустичних та ритмо-інтонаційних прийомів тощо;

- розпливчастість змісту ліричного наративу, його фрагментарність, що досягається прийомами умовчання, поширенням фраз з питальною інтонацією, із семантикою невпевненості, евфемізмами та іншими засобами герметизації тексту. Такі прийоми обумовлені орієнтацією фемінінного психотипу на емоційно-інтуїтивне, ірраціональне осягнення світу;

- інфантилізовані мовленнєві структури (звуконаслідування);

- сповідально-ретрансляційна мета висловлення, яка полягає в матеріалізації власного Я. [4]

Вокалізація – це процес утворення звуків голосом, який охоплює спів на голосних, перетворення приголосних у голосні (у мовознавстві) або видавання звуків тваринами. В літературі цим терміном також позначають точну артикуляцію голосних, приголосних і складів слів, щоб сказане або співане було повністю зрозумілим.

Розглянемо приклади вокалізації та ознаки фемінінної психосексуальності на прикладі віршів зі збірки.

Перше, що кидається у вічі, це поділ слів на склади та подовження в них голосних, причому це відбувається практично в кожному вірші, що метафорично нагадує вигуки жінки під час любовців, особливо на звук «а» та «о», наприклад:

«Да-а-аєшшш? Ма-а-аєшшш!»

або

«На-а-а, спро-о-обуй», «Пере-ста-ань!», «О-о-о, та-а-к!».

Інколи зустрічається і інші звуки, крім «а» та «о», наприклад, «У»:

«Ти – ду-у-ужий», «Хо-о-очу-у-у», «Не відпущу-у-у у пущу», «Не-при-гу-у-у-бити Лоліту...»

«Е»:

«Струмує-е-ешш нестриманий до цнотливості первозданний демоне очими Клода Моне»

«Я»:

Тінь ця – крізь сузір'я Золотого Тільця:

я – за доньку,

а ти – за отця...

- Цяця?

Не ця-а-а!»

Такі прийому асонансу у віршах Мудрак є потужним інструментом створення емоційної атмосфери жіночої інтимної лірики та передачі плинності, оскільки вона, як зазначалося вище, більше орієнтована на процес і стан. Звуки плавно переходять один в одного, стираючи межі між словами, що відповідає бажанню жінки розчинитися в моменті. Поетка апелює до емоцій читачки, а не до логічного змісту.

Трохи рідше зустрічається вокалізація у вигляді алітерації:

«Ти летиш-ш-ш.

Ти летиш-ш-ш Пегас-с-се»

або

«Течія, течія, те-чія.

Ви – чи Я?

Ви чиясь».

Скоріше за все, рядки з алітерацією належать до героя-чоловіка, а не жінки. Якщо асонанс робить вірш протяжним і чуттєвим, як саме кохання, то алітерація додає динаміки, чіткості, що більш характерно для чоловіків.

Якщо говорити про пунктуаційні особливості, можна виділити часте використання поеткою трьох крапок та питальних речень, що було зазначено вище при перерахуванні прийомів жіночого письма, а саме розпливчастість та фрагментарності ліричного нарративу та поширенням фраз з питальною інтонацією:

У вірші «Ніби уперше» Мудрак використовує три крапки як стандартно в кінці рядка, так і на початку, що може асоціюватися з переривчатістю дихання, бурхливим плином думок жінки:

«Лизну...

Твій фатум солодкий

Лизну-у-у...»

І потім в цьому ж вірші початок останньої строфи:

«...Націлений

На

Безкінчене

Злиття».

Приклади питальних речень, які свідчать про схильність жінок до підтвердження своєї правоти, емоційність поетки, можливо, інколи невпевненість в коханцеві або, як властиво жінкам, постійного запевнення в чоловічому коханні, або риторичних питань: «Скільки кіл до прощення й очищення, Боже, брести?», «Ви – мені рідний, чуєте?», «Де ти? Де ти? Де ти?», «До тебе горнуса веснами, а ти до мене – як?».

Для Мудрак такі питання – це не просто стилістична фігура, а спосіб передати напругу почуттів, питання для неї стають формою емоційного вибуху, коли відповідь або очевидна, або її взагалі не існує.

Ще однією пунктуаційною особливістю є розмаїття окличних речень, часто після звертань до коханого. Так, тільки в одному вірші «Заси-наю-у» можна нарахувати сім окличних речень. Така велика кількість окличних та питальних речень, трьох крапок, тире свідчить про фрагментарність ліричного нарративу, переривчастість мислення закоханої жінки, неможливість вкласти всі почуття у межі логіки:

«Рідний! Ти усюди», «О, ті Могили!», «Ні – доверши!», «Заколиха-а-ай!», «Ти – завесні-і-ів! Як заве-е-есні-ів!», «Геть!».

Часто поетка використовує повтори та вигуки для підкреслення емоційності мовлення:

«Там вібрує-вигукує:

Та-ак!

О, так-так! О, так-так! О, так-та-а-ак!»

або «Хо-че-тсья, хо-че-тсья, хо-че-тсья», звертання, які повторюються рефреном «Ва-силю, Ва-силю, Ва-а-аси-иллю-у!».

Такі повтори авторка використовує як спосіб зупинити час, зафіксувати мить, що характерно для жіночого прагнення бути в моменті, та створення хвилеподібного ритму, схожого на серцебиття.

Інколи поетка виділяє деякі слова заглавними буквами, наприклад, «у зойк розпеченого ЛОНА», «ВІДДАЮСЬ ніби вперше... щораз!!!», «Всмоктую надбожевільну СВОБОДУ», «В нас вкрали СЬОГОДНІ», «Я не можу без Вас! Я ДИКО без Вас не можу!». Такий графічний прийом акцентуації свідчить про те, що емоція настільки сильна, що вона прориває звичну структуру речення. Авторка таким чином передає ристрасть, нестримну радість або гострий біль, сакралізуючи такі слова, надаючи їм поняття архетипу. Також великі літери підказують читачеві, де треба змінити тембр або інтонацію, особливо якщо мова йде про читання вірша вголос.

Неможливо не звернути увагу на численні засоби художньої виразності віршів, часто пов'язані саме з поняттями інтимності в ліриці Мудрак. Наведемо деякі з них:

- метафори: крутись краплиною долю в мені; пастка любові; глибокі тарелі неба;

- персоніфікація: галасує Земля; захмелілі сніги; море стомилось тримати півсвіту на тілі; душ в екстазі бавиться краплями, дощ чи дощика в краплянім корсеті; сніг до обличчя ніжиться; трави пищать від сорому;

- порівняння: талановита – мов змія; я передчасна, як передчасне дихання, незапланована, мов з нелюбові – дитя; розкину, мов ковдру, це світло; пам'ять в непам'яті гарцює, мов те лоша; залишайся, мов час; дві любові – яко два пістолі.

- пароніми: місія – месія; ти був першим – у цьому... поцьомай відстань, поцьо-о-май.

- фразеологізми: вилами писано по воді; кинути виклик;

- оксюмори: самотній натовп;

- прикладки: красунчик-невидимець; день-перелесник; біль-цнота; вітровій-розбишака;

- авторські оказіоналізми, які передають унікальний стан: неповторно-дитинний стан; грайливо-незайманний, дитинно-гордий; безтямно-гола; весело-незрілі; безпросвітно-мій; втішно-безстатева.

Отже, в поезії Олесі Мудрак, а саме її дебютній збірці «Оголена самотність» можна побачити всі ознаки жіночого еротичного та ліричного

дискурсу, які спрямовані на оприявлення життєвого досвіду молодої поетки та емоційної передачі її фемінінної психосексуальності. За рахунок специфічних лексико-семантичних, пунктуаційних, синтаксичних, графічних технік жіночого письма, використання певних стилістичних засобів та засобів художньої виразності, поетка створила прекрасний зразок сучасної української жіночої інтимної лірики.

Список використаних джерел:

1. Дроздовський Д. «Оголена самотність» Олеси Мудрак. – «Слово і час», № 2. – 2007. – с. 72-74.
2. Еротика в українській літературі: від І. Котляревського до А. Любки». Навчально-методичні рекомендації до вибіркового освітнього компонента. – Луцьк, 2023. Вилучено з: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22826/3/Malaniy_Metod_Erot_New.pdf
3. Мудрак Олеся Вікторівна. УКРАЇНСЬКА ЕРОТИЧНА ЛІРИКА. ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ТА ІДІОСТИЛІ. – Автореф. дис. на зд. наук. ст. канд. філ. наук. – Київ. – 2010.
4. Шаф О.В. Гендерно-психологічні аспекти української лірики ХХ століття. Монографія. – Київ, ВЦ «Просвіта». – 2019. – с. 96-107.